Qabul qilindi: 3-oktabr 2026-yil • Ma’qullandi: 8-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 13-oktabr 2026-yil

AHOLIGA TIBBIY XIZMAT KO‘RSATISHDA MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA IJTIMOIY TENGLIKNI TA’MINLASH MASALALARI

Igamberdiyeva Muxlisa

Annotatsiya. Mazkur maqolada aholiga tibbiy xizmat ko‘rsatishda moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish va ijtimoiy tenglikni ta’minlash masalalari yoritilgan. Sog‘liqni saqlash tizimida davlat budjeti mablag‘laridan samarali foydalanish, tibbiy sug‘urta mexanizmlarini rivojlantirish, moliyaviy resurslarni oqilona taqsimlash va raqamli texnologiyalarni joriy etishning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari uchun tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, bevosita tibbiy xarajatlarni kamaytirish va sog‘liqni saqlash tizimida ijtimoiy adolat tamoyillarini mustahkamlash bo‘yicha takliflar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: sog‘liqni saqlash, tibbiy xizmatlar, moliyalashtirish mexanizmlari, ijtimoiy tenglik, davlat budjeti, tibbiy sug‘urta, moliyaviy resurslar, ijtimoiy himoya, raqamli texnologiyalar, tibbiy xarajatlar.

Bugungi kunda aholiga sifatli va samarali tibbiy xizmat ko‘rsatish, sog‘liqni saqlash tizimining moliyaviy barqarorligini ta’minlash hamda fuqarolar o‘rtasida tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlaridagi tafovutlarni kamaytirish dolzarb ijtimoiy-iqtisodiy masalalardan biri hisoblanadi. Aholi salomatligini muhofaza qilish mamlakatning inson kapitalini rivojlantirish, mehnat unumdorligini oshirish va jamiyat farovonligini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. Shu sababli tibbiy xizmatlarni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish va moliyaviy resurslarni aholining ehtiyojlariga muvofiq taqsimlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Sog‘liqni saqlash tizimida moliyalashtirish mexanizmlarining samaradorligi tibbiy xizmatlarning sifati, ommabopligi va aholining moliyaviy imkoniyatlari bilan bevosita

bog‘liq. Moliyaviy resurslarning yetarli darajada shakllantirilmasligi yoki ularning samarasiz taqsimlanishi ayrim hududlarda tibbiy xizmatlar sifati va ulardan foydalanish imkoniyatlariga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ayniqsa, kam daromadli oilalar, keksalar, nogironligi bo‘lgan shaxslar va boshqa ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar uchun tibbiy xizmatlarning moliyaviy jihatdan maqbulligini ta’minlash alohida e’tibor talab etadi.

Tibbiy xizmatlarni moliyalashtirishda davlat budjeti, majburiy tibbiy sug‘urta va davlat-xususiy sheriklik kabi mexanizmlardan samarali foydalanish muhimdir. Ushbu mexanizmlarni takomillashtirish orqali tibbiyot muassasalarining moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish, mavjud mablag‘lardan oqilona foydalanish va aholining bevosita tibbiy xarajatlarini kamaytirish imkoniyatlari yuzaga keladi. Bunda moliyalashtirish siyosati nafaqat iqtisodiy samaradorlikka, balki ijtimoiy adolat va teng imkoniyatlarni ta’minlash tamoyillariga ham asoslanishi lozim.

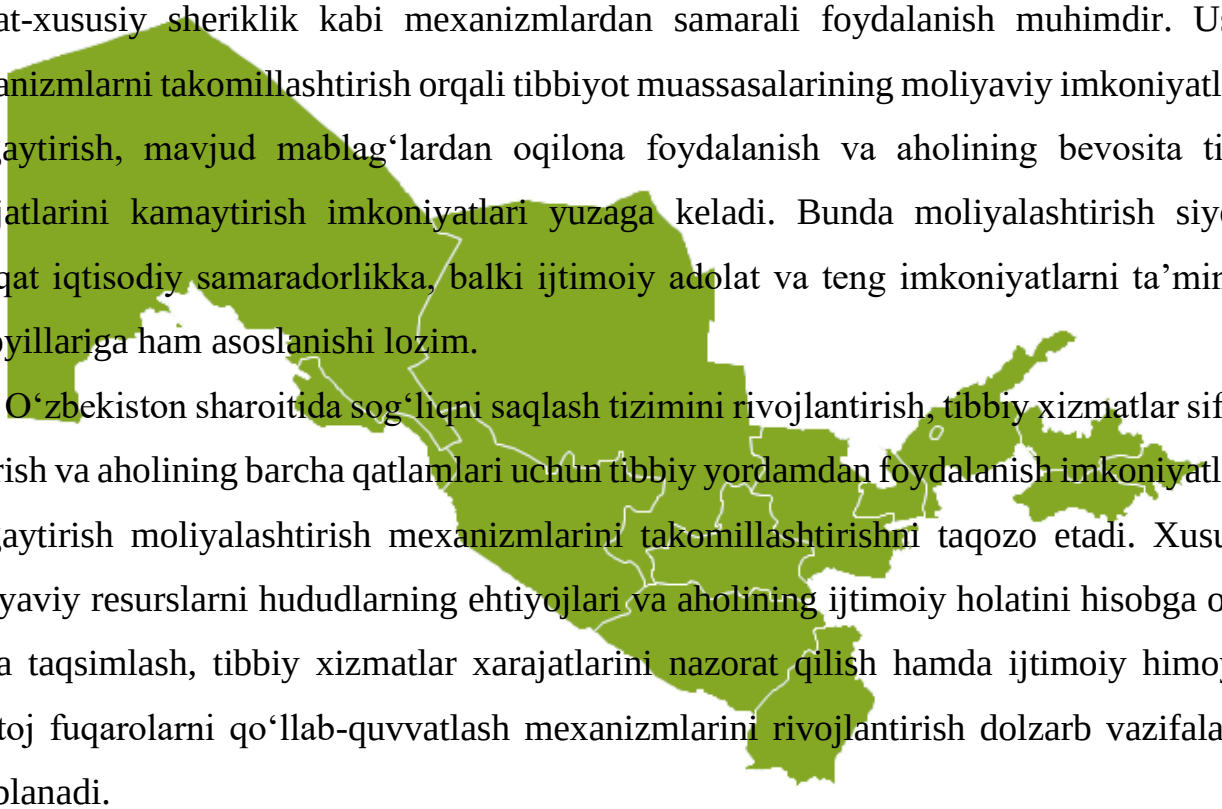

O‘zbekiston sharoitida sog‘liqni saqlash tizimini rivojlantirish, tibbiy xizmatlar sifatini oshirish va aholining barcha qatlamlari uchun tibbiy yordamdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirishni taqozo etadi. Xususan, moliyaviy resurslarni hududlarning ehtiyojlari va aholining ijtimoiy holatini hisobga olgan holda taqsimlash, tibbiy xizmatlar xarajatlarini nazorat qilish hamda ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolarni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini rivojlantirish dolzarb vazifalardan hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi aholiga tibbiy xizmat ko‘rsatishda moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirishning iqtisodiy va tashkiliy jihatlarini o‘rganish hamda tibbiy xizmatlardan foydalanishda ijtimoiy tenglikni ta’minlashga qaratilgan takliflarni ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari sog‘liqni saqlash tizimida moliyaviy resurslardan samarali foydalanish, tibbiy xizmatlarning ommabopligini oshirish va aholining ijtimoiy himoyasini mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Aholiga tibbiy xizmat ko‘rsatishda moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish sog‘liqni saqlash tizimining barqaror rivojlanishi va ijtimoiy tenglikni ta’minlashning

muhim shartlaridan biridir. Tibbiy xizmatlarning sifati va ulardan foydalanish imkoniyatlari ko‘p jihatdan moliyaviy resurslarning qanday shakllantirilishi, taqsimlanishi va sarflanishiga bog‘liq. Shu sababli moliyalashtirish tizimini tashkil etishda iqtisodiy samaradorlik bilan bir qatorda, aholining turli ijtimoiy qatlamlari ehtiyojlarini hisobga olish zarur. Bunda tibbiy xizmatlarning faqat iqtisodiy jihatdan foydali bo‘lishi emas, balki aholining barcha qatlamlari uchun imkon qadar ochiq va maqbul bo‘lishi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

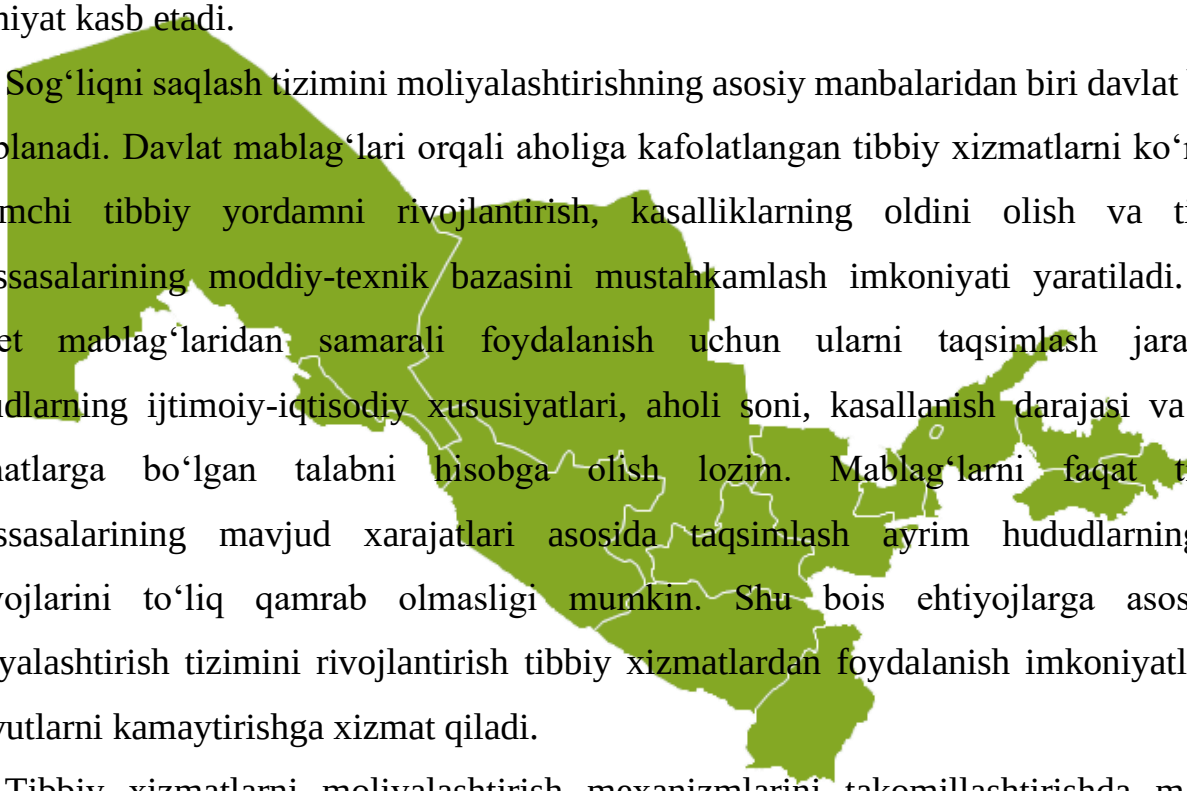

Sog‘liqni saqlash tizimini moliyalashtirishning asosiy manbalaridan biri davlat budjeti hisoblanadi. Davlat mablag‘lari orqali aholiga kafolatlangan tibbiy xizmatlarni ko‘rsatish, birlamchi tibbiy yordamni rivojlantirish, kasalliklarning oldini olish va tibbiyot muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash imkoniyati yaratiladi. Biroq budjet mablag‘laridan samarali foydalanish uchun ularni taqsimlash jarayonida hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlari, aholi soni, kasallanish darajasi va tibbiy xizmatlarga bo‘lgan talabni hisobga olish lozim. Mablag‘larni faqat tibbiyot muassasalarining mavjud xarajatlari asosida taqsimlash ayrim hududlarning real ehtiyojlarini to‘liq qamrab olmasligi mumkin. Shu bois ehtiyojlarga asoslangan moliyalashtirish tizimini rivojlantirish tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlaridagi tafovutlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Tibbiy xizmatlarni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirishda majburiy tibbiy sug‘urta tizimi ham muhim o‘rin tutadi. Mazkur tizim tibbiy xizmatlar xarajatlarini oldindan shakllantirilgan moliyaviy manbalar hisobidan qoplash, moliyaviy xavflarni taqsimlash va fuqarolarning kasallik tufayli yuzaga keladigan xarajatlarini kamaytirishga yordam beradi. Tibbiy sug‘urta samarali tashkil etilgan sharoitda aholining daromad darajasidan qat’i nazar, zarur tibbiy yordamdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish mumkin. Buning uchun sug‘urta mablag‘larini shakllantirish, tibbiy xizmatlar paketini belgilash, tibbiyot muassasalari bilan hisob-kitoblarni amalga oshirish va xizmatlar sifatini nazorat qilish mexanizmlari takomillashtirilishi kerak. Shuningdek, kam daromadli oilalar va ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolarni sug‘urta tizimi doirasida qo‘llab-quvvatlash

ijtimoiy tenglikni ta’minlashning muhim yo‘nalishidir.

Ijtimoiy tenglik tamoyili har bir fuqaroning zarur tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘lishini anglatadi. Bunda barcha fuqarolarga bir xil miqdorda mablag‘ ajratish emas, balki ularning ehtiyojlari va mavjud imkoniyatlaridagi farqlarni hisobga olish muhimdir. Masalan, chekka hududlarda yashovchi aholi uchun tibbiy xizmatlarning hududiy jihatdan mavjudligi, transport xarajatlari va tibbiyot muassasalarining moddiy-texnik ta’minoti muhim omillar hisoblanadi. Shu sababli moliyalashtirish siyosatida hududiy tengsizlikni kamaytirish, birlamchi tibbiy yordam muassasalarini rivojlantirish va tibbiy xizmatlar yetarli bo‘lmagan hududlarga qo‘shimcha resurslar yo‘naltirishga alohida e’tibor qaratish zarur.

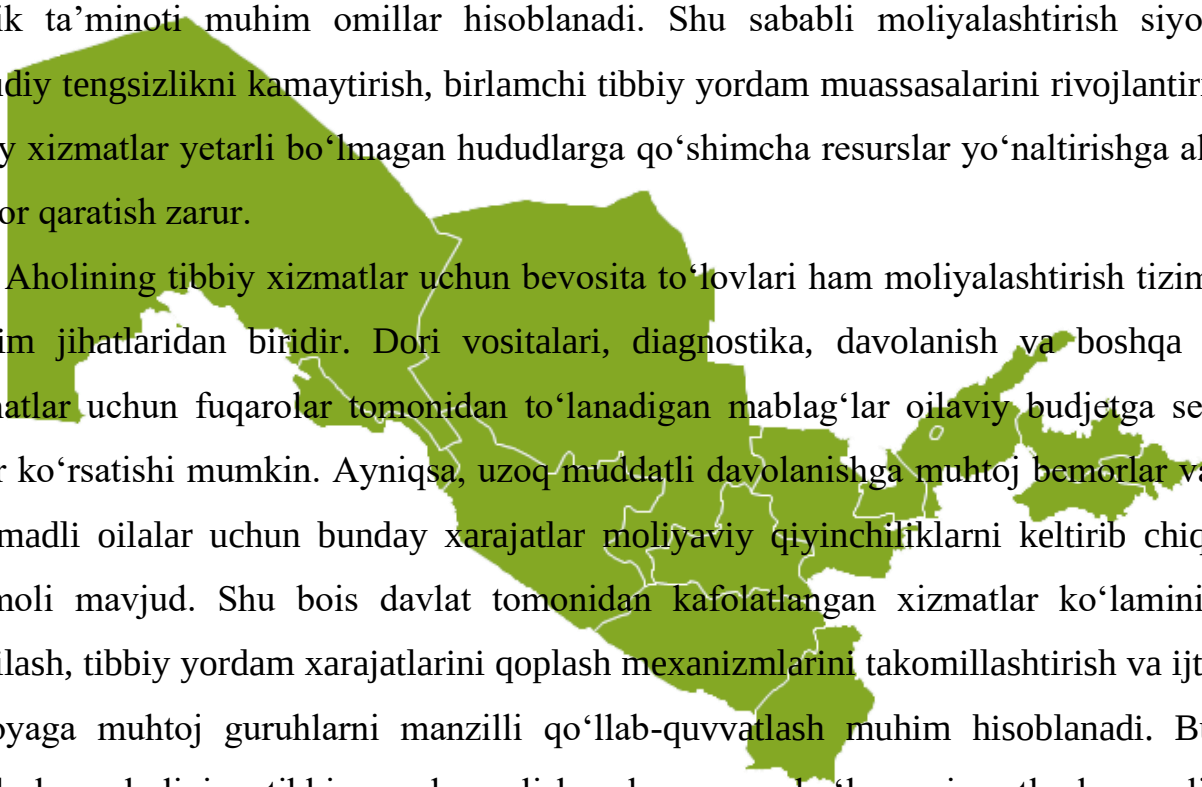

Aholining tibbiy xizmatlar uchun bevosita to‘lovlari ham moliyalashtirish tizimining muhim jihatlaridan biridir. Dori vositalari, diagnostika, davolanish va boshqa tibbiy xizmatlar uchun fuqarolar tomonidan to‘lanadigan mablag‘lar oilaviy budjetga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ayniqsa, uzoq muddatli davolanishga muhtoj bemorlar va kam daromadli oilalar uchun bunday xarajatlar moliyaviy qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi ehtimoli mavjud. Shu bois davlat tomonidan kafolatlangan xizmatlar ko‘lamini aniq belgilash, tibbiy yordam xarajatlarini qoplash mexanizmlarini takomillashtirish va ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlarni manzilli qo‘llab-quvvatlash muhim hisoblanadi. Bunday yondashuv aholining tibbiy yordam olish uchun zarur bo‘lgan xizmatlardan moliyaviy sabablar tufayli voz kechish xavfini kamaytirishga yordam beradi.

Tibbiy xizmatlarni moliyalashtirishda mablag‘larni natijaga yo‘naltirish ham muhim iqtisodiy mexanizm hisoblanadi. Moliyalashtirishni faqat tibbiyot muassasalarining xarajatlari bilan bog‘lash o‘rniga, ko‘rsatilgan xizmatlarning sifati, bemorlarning ehtiyojlari va erishilgan natijalarni ham hisobga olish maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv tibbiyot muassasalarida mablag‘lardan oqilona foydalanishni rag‘batlantiradi, xizmatlar sifatini oshirishga va xarajatlarni asosli rejalashtirishga yordam beradi. Shu bilan birga, natijadorlik mezonlari faqat xizmatlar soniga asoslanmasligi, balki davolash sifati, bemorlar xavfsizligi va aholining tibbiy xizmatlardan qoniqish darajasini ham qamrab olishi lozim.

Zamonaviy raqamli texnologiyalarni joriy etish moliyalashtirish mexanizmlarining shaffofligi va samaradorligini oshirish imkonini beradi. Elektron hisob-kitoblar, tibbiy xizmatlar bo‘yicha raqamli ma’lumotlar bazalari va avtomatlashtirilgan moliyaviy monitoring tizimlari mablag‘larning taqsimlanishi va sarflanishini kuzatishga yordam beradi. Natijada asossiz xarajatlarni aniqlash, takroriy to‘lovlarning oldini olish va moliyaviy qarorlarni aniq ma’lumotlar asosida qabul qilish imkoniyatlari kengayadi. Bundan tashqari, raqamli tizimlar orqali tibbiy xizmatlardan foydalanish bo‘yicha hududiy va ijtimoiy tafovutlarni tahlil qilish hamda resurslarni mavjud ehtiyojlarga muvofiq yo‘naltirish mumkin. Biroq bunday tizimlarni joriy etishda shaxsiy tibbiy ma’lumotlarning maxfiyligi va axborot xavfsizligi ta’minlanishi zarur.

Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari ham tibbiy xizmatlar ko‘lamini kengaytirish va zamonaviy tibbiy infratuzilmani rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin. Xususiy investitsiyalarni jalb etish orqali diagnostika markazlari, laboratoriyalar va zamonaviy tibbiy uskunalarni rivojlantirish imkoniyati yaratiladi. Shu bilan birga, xususiy sektor ishtirokini kengaytirishda tibbiy xizmatlarning narxi va aholining to‘lov qobiliyati o‘rtasidagi muvozanatni saqlash lozim. Agar moliyalashtirish mexanizmlari faqat tijorat manfaatlariga yo‘naltirilsa, kam daromadli fuqarolarning ayrim xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari cheklanishi mumkin. Shuning uchun davlat-xususiy sheriklik loyihalarida aholining ijtimoiy manfaatlarini himoya qilish, xizmatlar sifati va narxlarini nazorat qilish mexanizmlari belgilanishi zarur.

Aholiga tibbiy xizmat ko‘rsatishda moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirishning yana bir muhim yo‘nalishi profilaktik tibbiyotga yo‘naltiriladigan mablag‘lardan samarali foydalanishdir. Kasalliklarni erta aniqlash, muntazam tibbiy ko‘riklar, emlash va sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilishga yo‘naltirilgan tadbirlar kelajakda murakkab va qimmat davolash jarayonlariga bo‘lgan ehtiyojni kamaytirishi mumkin. Profilaktik xizmatlarning moliyalashtirilishi, ayniqsa, tibbiy yordamdan foydalanish imkoniyatlari cheklangan hududlarda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli tibbiy xizmatlarni moliyalashtirishda kasalliklarni davolash bilan bir qatorda, ularning

oldini olishga ham yetarli mablag‘ ajratish zarur.

O‘zbekiston sharoitida tibbiy xizmatlarni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish uchun davlat budjeti mablag‘larini ehtiyojlarga asoslangan holda taqsimlash, tibbiy sug‘urta mexanizmlarini rivojlantirish, moliyaviy nazoratni kuchaytirish va raqamli boshqaruv tizimlarini kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, chekka hududlarda tibbiy xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirish, ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolarni manzilli qo‘llab-quvvatlash va tibbiy xizmatlar sifati ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirish maqsadga muvofiqdir. Ushbu chora-tadbirlar moliyaviy resurslardan samarali foydalanish bilan birga, aholining tibbiy yordamdan foydalanish imkoniyatlarini ham yaxshilashga xizmat qiladi.

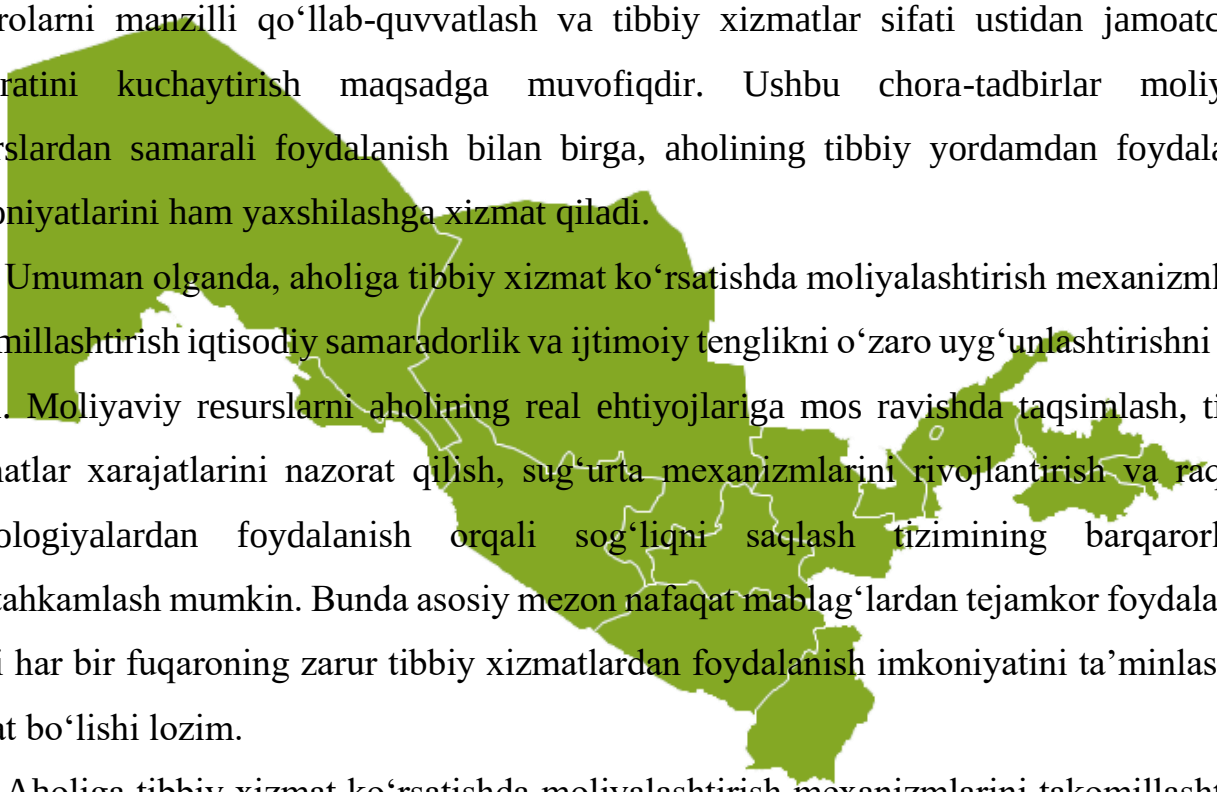

Umuman olganda, aholiga tibbiy xizmat ko‘rsatishda moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy tenglikni o‘zaro uyg‘unlashtirishni talab etadi. Moliyaviy resurslarni aholining real ehtiyojlariga mos ravishda taqsimlash, tibbiy xizmatlar xarajatlarini nazorat qilish, sug‘urta mexanizmlarini rivojlantirish va raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali sog‘liqni saqlash tizimining barqarorligini mustahkamlash mumkin. Bunda asosiy mezon nafaqat mablag‘lardan tejamkor foydalanish, balki har bir fuqaroning zarur tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini ta’minlashdan iborat bo‘lishi lozim.

Aholiga tibbiy xizmat ko‘rsatishda moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish va ijtimoiy tenglikni ta’minlash sog‘liqni saqlash tizimining barqaror rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot tahlillari shuni ko‘rsatadiki, tibbiy xizmatlarning sifati va ulardan foydalanish imkoniyatlari moliyaviy resurslarning yetarliligi bilan bir qatorda, ularning oqilona taqsimlanishi va samarali boshqarilishiga ham bog‘liq.

Sog‘liqni saqlash tizimida davlat budjeti, majburiy tibbiy sug‘urta va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan samarali foydalanish moliyaviy resurslar manbalarini kengaytirish hamda tibbiy xizmatlarning ommabopligini oshirish imkonini beradi. Bunda mablag‘larni aholining real ehtiyojlari, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlari va tibbiy xizmatlarga bo‘lgan talab asosida taqsimlash muhim hisoblanadi. Ayniqsa, kam

daromadli oilalar, keksalar va boshqa ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarni manzilli qo‘llab-quvvatlash tibbiy xizmatlardan foydalanishdagi tengsizlikni kamaytirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, tibbiy xizmatlarni moliyalashtirishda raqamli texnologiyalarni joriy etish, moliyaviy nazoratni kuchaytirish va natijaga yo‘naltirilgan moliyalashtirish tizimini rivojlantirish zarur. Ushbu mexanizmlar mablag‘larning maqsadli sarflanishini ta’minlash, ortiqcha xarajatlarni kamaytirish va tibbiy xizmatlar sifatini oshirishga yordam beradi. Bunda iqtisodiy samaradorlik bilan bir qatorda, aholining tibbiy yordamdan foydalanish imkoniyatlari va ijtimoiy adolat tamoyillari ham hisobga olinishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, tibbiy xizmatlarni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish davlatning ijtimoiy siyosati, moliyaviy boshqaruv samaradorligi va aholining ehtiyojlarini o‘zaro muvofiqlashtirishni talab etadi. Moliyaviy resurslarni oqilona taqsimlash, ijtimoiy himoya mexanizmlarini kuchaytirish va tibbiy xizmatlarning moliyaviy jihatdan ochiqligini ta’minlash orqali sog‘liqni saqlash tizimining barqarorligini mustahkamlash hamda aholining turli qatlamlari uchun teng imkoniyatlar yaratish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Arrow, K. J. Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care. — The American Economic Review. — 1963. — Vol. 53, No. 5. — P. 941–973.

2. Kutzin, J. Health Financing for Universal Coverage and Health System Performance: Concepts and Implications for Policy. — Bulletin of the World Health Organization. — 2013. — Vol. 91. — P. 602–611.

3. World Health Organization. The World Health Report 2010: Health Systems Financing: The Path to Universal Coverage. — Geneva: WHO, 2010.

4. World Health Organization. Global Spending on Health: A World in Transition. — Geneva: WHO, 2019.

5. World Health Organization and World Bank. Tracking Universal Health Coverage: 2023 Global Monitoring Report. — Geneva, 2023.

6. O‘zbekiston Respublikasi. “Fuqarolar sog‘lig‘ini saqlash to‘g‘risida”gi Qonun. —

1996-yil 29-avgust, 265-I-son.

